



RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

*adw. dr Piotr Misztal
(Biuro RPO, WPiA UŁ)*



RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Kasacja oraz skarga nadzwyczajna jako instrumenty kontroli prawomocnych orzeczeń sądowych kończących postępowanie w sprawach karnych.

POZYCJA USTROJOWA RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

Rzecznik Praw Obywatelskich stoi na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji oraz w innych aktach normatywnych (art. 208 ust. 1 Konstytucji RP).

Zakres i sposób działania Rzecznika Praw Obywatelskich określa ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U.2017.958 t.j.).

KOMPETENCJE RPO W SPRAWACH W TOKU

Rzecznik nie może wziąć udziału w toczącym się postępowaniu karnym. Uprawnienia tego rodzaju posiada jedynie w postępowaniu cywilnym (art. 14 pkt 4 r.p.o.) i administracyjnym (art. 14 pkt 6 r.p.o.).

Głównymi kompetencjami RPO w sprawach karnych jest możliwość wniesienia kasacji (art. 521 k.p.k.) oraz skargi nadzwyczajnej (art. 89 § 2 s.n.) do Sądu Najwyższego od każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie.

WNIOSEK O KASACJĘ LUB SKARGĘ NADZWYCZAJNĄ

Sporządzenie kasacji oraz skargi nadzwyczajnej może być rezultatem działania z urzędu, jak również wniosku zainteresowanego, który staje się „impulsem” do podjęcia działań przez RPO (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 sierpnia 2012 r., III KZ 48/12, LEX nr 1227555).

- Każdy ma prawo wystąpienia, na zasadach określonych w ustawie, do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej (art. 80 Konstytucji RP).
- Wniosek kierowany do Rzecznika jest wolny od opłat, nie wymaga zachowania szczególnej formy, lecz powinien zawierać oznaczenie wnioskodawcy oraz osoby, której wolności i praw sprawa dotyczy, a także określać przedmiot sprawy (art. 10 r.p.o.).
- Wniosek ma odformalizowany charakter. *Ratio legis* opiera się na założeniu, żeby umożliwić każdemu zainteresowanemu możliwie szeroki dostęp do *Ombudsmana*.

Wniesienie wniosku jest możliwe za pośrednictwem:

- listu tradycyjnego,
- listu elektronicznego e-mail (*biurorzecznika@brpo.gov.pl*),
- Elektronicznej Skrzynki Podawczej (ePUAP),
- formularza dostępnego w witrynie internetowej Rzecznika (<https://www.rpo.gov.pl/wniosek/index.php?jezyk=0&poz=1>).
- Wniosek można złożyć osobiście w:
- Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich w Warszawie,
- Biurach Pełnomocników Terenowych (Katowice, Gdańsk, Wrocław),
- punktach przyjęć interesantów znajdujących się w Bydgoszczy, Częstochowie, Gdańsku, Katowicach, Kielcach, Koszalinie, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Słupsku, Szczecinie, Wałbrzychu i Wrocławiu).

WNIOSKI W LICZBACH:

Przykładowo w 2017 r. do BRPO wpłynęły 52 836 spraw. Przyjęto 4713 wnioskodawców (interesantów).

Pracownicy BRPO rozpoznali 5784 z zakresu prawa karnego, a 2011 z tej dziedziny podjęto do rozpoznania (sprawy nowe).

Tematyka tej gałęzi prawa stanowiła 21, 7 % wszystkich spraw nowych.

(S. Trociuk (red.), *Informacja o stanie przestrzegania wolności i praw człowieka obywatela w 2017 r. oraz o działalności Rzecznika Praw Obywatelskich*, Warszawa 2018, s. 527-540).

KASACJA NADZWYCZAJNA

Minister Sprawiedliwości - Prokurator Generalny, a także **Rzecznik Praw Obywatelskich** może wnieść kasację od każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie (art. 521 § 1 k.p.k.).

Rzecznik Praw Dziecka może wnieść kasację od każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie, jeżeli przez wydanie orzeczenia doszło do naruszenia praw dziecka (art. 521 § 2 k.p.k.).

Kasację w sprawach o wykroczenia może wnieść wyłącznie Prokurator Generalny lub Rzecznik Praw Obywatelskich, w sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych także Zastępca Prokuratora Generalnego do Spraw Wojskowych, a w sprawach naruszenia praw dziecka także Rzecznik Praw Dziecka. Kasację można wnieść od każdego prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie sądowe (art. 110 § 1 k.p.w.). Niedopuszczalne jest uwzględnienie kasacji na niekorzyść obwinionego wniesionej po upływie 3 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia (art. 110 § 2 k.p.w.). Kasację wnosi się bezpośrednio do Sądu Najwyższego (art. 110 § 3 k.p.w.)

PODSTAWY KASACJI

- Kasacja może być wniesiona tylko z powodu uchybień wymienionych w art. 439 lub innego rażącego naruszenia prawa, jeżeli mogło ono mieć istotny wpływ na treść orzeczenia. Kasacja nie może być wniesiona wyłącznie z powodu niewspółmierności kary (art. 523 § 1 k.p.k.).
- Ograniczenia, o którym mowa w § 1 zdanie drugie, nie stosuje się do kasacji wniesionej przez Ministra Sprawiedliwości - Prokuratora Generalnego w sprawach o zbrodnie (art. 523 § 1a k.p.k.)

- Obecnie ustawa karnoprosesowa różnicuje pozycję podmiotów specjalnych na gruncie kasacji. Najszersze kompetencje posiada Minister Sprawiedliwości-Prokurator Generalny, najwęższe Rzecznik Praw Dziecka.
- Podstawą kasacji Ministra Sprawiedliwości - Prokuratora Generalnego, ale tylko w sprawach o zbrodni może być niewspółmierność kary. Orzecznictwo SN wskazuje, że ma to być **rażąca** niewspółmierność kary, a nie jakakolwiek niewspółmierność (postanowienie SN z dnia 5 lipca 2017 r., III KK 273/17, LEX nr 2342147; wyrok SN z dnia 30 listopada 2016 r., IV KK 225/16, LEX nr 2169500).
- Rzecznik Praw Dziecka może wnieść kasację jeżeli przez wydanie orzeczenia doszło do naruszenia praw dziecka. Dzieckiem jest każda istota ludzka od poczęcia do osiągnięcia pełnoletności (art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka Dz.U.2017.922 t.j.).

TERMIN DO WNIESIENIA KASACJI:

- Kasacja RPO na korzyść oskarżonego nie jest ograniczona żadnym terminem. Zgodnie z art. 524 § 2 k.p.k. do kasacji podmiotów specjalnych nie stosuje się przepisu art. 524 § 1 k.p.k.
- Niedopuszczalne jest uwzględnienie kasacji na niekorzyść oskarżonego wniesionej po upływie roku od daty uprawomocnienia się orzeczenia (art. 524 § 3 k.p.k.) Przepis art. 524 § 3 k.p.k. został zmieniony przez art. 1 pkt 125 ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2016, poz. 437). W obecnym brzmieniu obowiązuje od dnia 15 kwietnia 2016 r. Do dnia 14 kwietnia 2016 r. termin wynosił 6 miesięcy.

WYMOGI FORMALNE KASACJI RPO

- Kasacja RPO powinna spełniać te same wymogi, co nadzwyczajny środek zaskarżenia pochodzący od strony (postanowienie SN z dnia 27 czerwca 2017 r., II KK 82/17, LEX nr 2338030; postanowienie SN z dnia 13 stycznia 2017 r., V KK 170/16, LEX nr 2192663).
- Kasacja powinna spełniać ogólne warunki formalne pisma procesowego (art. 119 § 1 k.p.k.) oraz zawierać
 - - oznaczenie zaskarżonego orzeczenia,
 - - zakres zaskarżenia (w całości/ w części),
 - - zarzuty kasacyjne (art. 523 k.p.k. w zw. z art. 526 § 1 k.p.k.),
 - - wskazanie wniosków kasacyjnych,
 - - uzasadnienie

- Przymus adwokacko- radcowski (art. 526 § 2 k.p.k.) nie dotyczy kasacji Rzecznika.
- Rzecznikiem może być obywatel polski wyróżniający się wiedzą prawniczą, doświadczeniem zawodowym oraz wysokim autorytetem ze względu na swe walory moralne i wrażliwość społeczną (art. 10 r.p.o.).
- Kasację może podpisać również Zastępca Rzecznika (postanowienie SN z dnia 30 czerwca 2004 r., III KK 63/04, LEX nr 110555). Rzecznik może mieć 3 zastępców. Obecnie w pełni korzysta z tego uprawnienia.

PRAWO WGLĄDU DO AKT

- Rzecznik ma prawo żądać do wglądu akt sądowych i prokuratorskich oraz akt innych organów ścigania po zakończeniu postępowania i zapadnięciu rozstrzygnięcia (art. 521 § 3 k.p.k.).
- Prowadząc postępowanie Rzecznik ma prawo żądać przedłożenia informacji o stanie sprawy prowadzonej przez sądy, a także prokuraturę i inne organy ścigania oraz żądać do wglądu w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich akt sądowych i prokuratorskich oraz akt innych organów ścigania po zakończeniu postępowania i zapadnięciu rozstrzygnięcia (art. 13 ust. 1 pkt 3 r.p.o.).

FORUM ROZPOZNANIA KASACJI

- Strona wnosi kasację do Sądu Najwyższego za pośrednictwem sądu odwoławczego (art. 525 1 k.p.k.). Natomiast Rzecznik Praw Obywatelskich wnosi kasację bezpośrednio do Sądu Najwyższego.
- Kasacja podmiotów specjalnych (art. 521 k.p.k.) rozpoznawana jest zawsze na rozprawie (art. 535 § 4 k.p.k.), nawet jeżeli ma być oddalona z uwagi na tzw. oczywistą bezzasadność (wyrok SN z dnia 26 września 2011 r., II KK 196/11, LEX nr 960524; postanowienie SN z dnia 5 grudnia 2000 r., V KKN 334/98, LEX nr 45465).

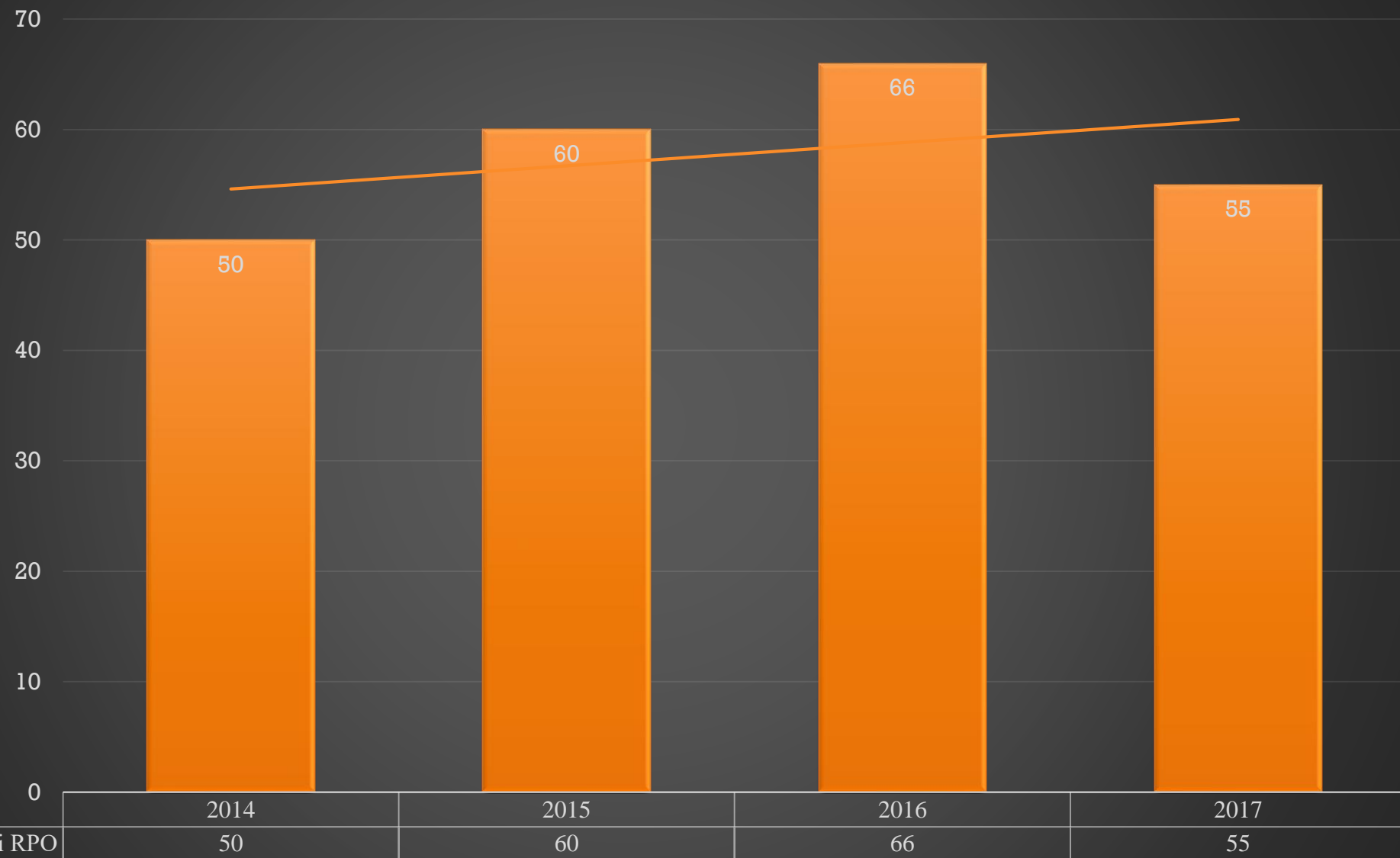
KASACJE RPO W LICZBACH

- Kasacje w sprawach karnych wniesione w 2017 r
- Łączna liczba wniesionych kasacji do SN 2163.
- Strony- 1771 kasacji.
- **Rzecznik Praw Obywatelskich- 56 kasacji.**
- Prokurator Generalny – 37 kasacji,
- Minister Sprawiedliwości-Prokurator Generalny- 296 kasacji
- Rzecznik Praw Dziecka- 0 kasacji.
- *(Informacja o działalności Sądu Najwyższego w roku 2017, Warszawa 2018, 158, 190-191;
http://www.sn.pl/osadzienajwyzszym/Dzialalnosc_SN/Dzialalnosc_SN_2017.pdf)*

- Kasacje w sprawach karnych wniesione w 2016 r
- Łączna liczba wniesionych kasacji do SN 1821 kasacji
- Strony- 1560 kasacji
- Prokurator Generalny – 73 kasacji
- Minister Sprawiedliwości 6 kasacji
- **Rzecznik Praw Obywatelskich – 66 kasacji**
- Rzecznik Praw Dziecka – 1 kasacja
- Minister Sprawiedliwości-Prokurator Generalny- 115 kasacji
- *(Informacja o działalności Sądu Najwyższego w roku 2016, Warszawa 2017, 150, 183-184. ; http://www.sn.pl/osadzienajwyzszym/Dzialalnosc_SN/Dzialalnosc_SN_2016.pdf)*
-

Rok	Kasacje skierowane do SN	Kasacje RPO rozpoznane przez SN	Kasacje uwzględnione przez SN	Kasacje oddalone	Kasacje pozostawione bez rozpoznania	Skuteczność % wszystkich kasacji rozpoznanych w danym roku
2014	50	40	27	12	1	67,5 %
2015	60	68	58	9	1	85,3 %
2016	66	67	59	7	1	88,06 %
2017	55	61	41	19	1	67,21 %

Ilość kasacji RPO w sprawach karnych skierowanych do SN



■ Ilość kasacji RPO

■ Ilość kasacji RPO

— Liniowa (Ilość kasacji RPO)

SKARGA NADZWYCZAJNA

- Instytucja skargi nadzwyczajnej jest uregulowana poza kodeksem postępowania karnego. Źródłem jej umocowania jest art. 89 i następne ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U.2018, poz. 5). W polskim systemie prawnym obowiązuje od dnia 3 kwietnia 2018 r.
- Instytucja dotyczy zarówno postępowania cywilnego, jak i karnego. W zakresie nieuregulowanym przepisami ustawy do skargi nadzwyczajnej, w tym postępowania w sprawie tej skargi, stosuje się w zakresie spraw karnych - przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego dotyczące kasacji. (art. 95 pkt 2 s.n.).
- Prawo do wniesienia skargi nadzwyczajnej dotyczy jedynie podmiotów specjalnych, uprawnienie to nie przysługuje stronie.

PODSTAWY SKARGI NADZWYCZAJNEJ

- Zgodnie z art. 89 § 1 s.n. jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:
 - 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub
 - 2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub
 - 3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego
- - a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

- Powyższa lista ma charakter zamknięty i autonomiczny (niezależny od podstaw kasacyjnych).
- Na gruncie skargi uprawnienia RPO oraz Ministra Sprawiedliwości-Prokuratora Generalnego są takie same. Rzecznik choć nie może wnieść kasacji w oparciu o zarzut rażącej niewspółmierności kary (art. 523 § 1a k.p.k. *a contrario*) ma taką możliwość na gruncie skargi nadzwyczajnej.
- Skarga nadzwyczajna nie jest dopuszczalna w sprawach o wykroczenia i wykroczenia skarbowe (art. 90 § s.n.).
- **876 wniosków o skargę nadzwyczajną w sprawach karnych na dzień 26 września 2018 r.**

ZAKAZ SKARGI KONKURENCYJNEJ

- Od tego samego orzeczenia w interesie tej samej strony skarga nadzwyczajna może być wniesiona tylko raz (art. 90 § 1 s.n.). Z powyższego wynika, że działa tu zasada „kto pierwszy ten lepszy”. Tymczasem na gruncie kasacji ten nadzwyczajny środek zaskarżenia w stosunku do tego samego oskarżonego i od tego samego orzeczenia każdy uprawniony może wnieść tylko raz (art. 522 k.p.k.).
- Skargi nadzwyczajnej nie można oprzeć na zarzutach, które były przedmiotem rozpoznawania skargi kasacyjnej lub kasacji przyjętej do rozpoznania przez Sąd Najwyższy (art. 90 § 2 s.n.)

TERMIN DO WNIESIENIA SKARGI NADZWYCZAJNEJ

- Skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna - w terminie roku od dnia ich rozpoznania. Niedopuszczalne jest uwzględnienie skargi nadzwyczajnej na niekorzyść oskarżonego wniesionej po upływie roku od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna - po upływie 6 miesięcy od dnia jej rozpoznania (art. 89 § 3 s.n.).
- W okresie 3 lat od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. Przepisu art. 89 § 3 zdanie pierwsze nie stosuje się (art. 115 § 1 s.n.).

TERMIN SN NA „NIEKORZYŚĆ”

W przypadku kwestionowania orzeczenia na niekorzyść oskarżonego nie znajdzie zastosowania art. 115 § 1 ustawy. Zgodnie z jego treścią art. 115 § 1 s.n. w okresie 3 lat od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. Przepisu art. 89 § 3 zdanie pierwsze nie stosuje się. Nie może zejść z pola widzenia, że wyłączenie art. 89 dotyczy jedynie zdania pierwszego. Rozumując *a contrario* art. 89 § 3 ma w tym wypadku zastosowanie.

ZAGADNIENIA PROBLEMOWE

- zakres przedmiotowy skargi nadzwyczajnej w kontekście art. 89 § 1 zd. pierwsze s.n. oraz art. 94 § 2 s.n. (czy skarga przysługuje również od orzeczeń SN?);
- relacje między "kwalifikowanym błędem w ustaleniach faktycznych" (art. 89 § 1 pkt 3 s.n.) a art. 438 pkt 3 k.p.k. oraz art. 7 k.p.k.;
- dopuszczalność podnoszenia zarzutu (art. 89 § 1 pkt 3 s.n.) w sytuacji, gdy Sąd *ad quem* nie dokonywał w toku postępowania odwoławczego w ogóle postępowania dowodowego.
- pojęcie "rażącego naruszenia prawa" na gruncie art. 523 § 1 w zw. z art. 526 § 1 k.p.k. oraz art. 89 § 1 pkt 2 s.n. oraz jego wpływu na treść rozstrzygnięcia;
- wykładnia negatywnej przesłanki skargi do SN ("a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia") w kontekście uprawnień Rzecznika. Czy skarga jest dopuszczalna, gdy podmioty specjalne (art. 521 k.p.k.) odmawiają wniesienia kasacji, a orzeczenie nie jest "kasacyjne" dla stron albo upłynął 30 dniowy termin do wniesienia kasacji

- **Szerzej o skardze nadzwyczajnej:**
- (P. Misztal, *To nie jest trzecia instancja*, Rzeczpospolita; <https://www.rp.pl/Sedziowie-i-sady/310139992-Czy-skarga-nadzwyczajna-jest-trzecia-instancja.html>).
- P. Misztal, *Limitowane możliwości pomocy*, Rzeczpospolita
- (<https://www.rp.pl/Prawo-karne/309239996-Zakres-pomocy-RPO-i-prokuratora-generalnego.html&cid=44>).

ODMOWA WNIESIENIA KASACJI I SKARGI
NADZWYCZAJNEJ

- Rzecznik po zbadaniu sprawy może wyjaśnić wnioskodawcy, że nie stwierdził naruszenia wolności i praw człowieka i obywatela (art. 14 pkt 1 r.p.o.).
- Decyzja w przedmiocie wniesienia nadzwyczajnych środków zaskarżenia należy do władzy dyskrecjonalnej (uznaniowej) Rzecznika. Rzecznik nie ma obowiązku wniesienia kasacji oraz skargi nadzwyczajnej. Przepisy art. 521 k.p.k. oraz art. 89 § 2 s.n. mają charakter fakultatywny.
- Rzecznik ma obowiązek rozpoznać wnioski o kasację i skargę nadzwyczajną. Wniosek nie ma jednak charakteru wiążącego (wyrok SN z dnia 29 lipca 2010 r., III KZ 60/10, LEX nr 843558). Rzecznik Praw Obywatelskich jest w swojej działalności niezawisły, niezależny od innych organów państwowych i odpowiada jedynie przed Sejmem na zasadach określonych w ustawie (art. 210 Konstytucji RP)

- Żaden podmiot, czy też organ władzy publicznej nie może nakazać podjęcia określonego działania Rzecznikowi (wyrok TK z dnia 19 października 2010 r., K 35/09, LEX nr 607433). Aktywność RPO nie podlega kontroli sądowej (wyrok SR dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z dnia 6 lutego 2014 r., I C 2895/13, LEX nr 1908226; wyrok WSA w Warszawie z dnia 6 grudnia 2007 r., II SA/Wa 1528/07, LEX nr 549493).
- Odmowa sporządzenia kasacji oraz skargi nadzwyczajnej nie jest formą orzeczenia, ani decyzji. Wnioskodawca nie ma prawa do wniesienia środka odwoławczego. W praktyce częste jest ponawianie prośby (wniosku). W takim układzie Rzecznik powinien dokonać ponownej analizy sprawy, w szczególności, gdy wnioskodawca powołuje się na inne okoliczności, formułuje nowe zarzuty pod adresem kwestionowanego orzeczenia. W przypadku powielenia uprzednio podnoszonych zarzutów, wystarczy związane poinformowanie o braku podstaw do zmiany stanowiska.